

APEL PUBLIC
CĂTRE AUTORITĂȚILE REPUBLICII MOLDOVA

**Solicităm retragerea propunerilor de modificare a Codului Educației
privind introducerea sistemului de recompense și sancțiuni pentru elevi**

„Să combatem violența în mediul școlar cu metode potrivite pentru secolul XXI”

27 martie 2024/ actualizat 4 aprilie 2024

La 14 martie, Parlamentul Republicii Moldova a votat în prima lectură proiectul de lege privind modificarea Codului Educației, în care, printre alte propuneri, se regăsește și inițiativa de a introduce două articole noi, 136¹ și 137¹, care vizează instituirea unui sistem de recompense și sancțiuni pentru elevi. Din nota informativă reiese că aceste măsuri au fost propuse ca răspuns al sistemului educațional la fenomenul de bullying și violență școlară, iar răspunderea pentru amploarea acestor fenomene este pasata în mare parte pe spatele copiilor, adulții/statul neasumându-și responsabilitatea în acest sens.

De menționat că, în Codul Educației, la art. 137 **Obligațiile elevilor și studenților** este reglementat deja, la punctul 3: *„Elevii și studenții care încalcă prevederile actelor normative în vigoare și/sau ale actelor interne ale instituțiilor de învățământ sunt pasibili de sancționare, în funcție de gravitatea faptei, conform actelor interne ale instituțiilor de învățământ, până la exmatriculare. Elevii din învățământul obligatoriu nu pot fi exmatriculați”.*

Apreciem intenția autorilor inițiativei legislative de a promova un mediu sigur pentru toți copiii în instituțiile de învățământ, totodată, considerăm că inițiativa legislativă în sine, cât și procesul de elaborare a acesteia prezintă multiple curențe și îngrijorări din cel puțin 5 perspective:

1. Inițiativele legislative trebuie să fie bazate pe evidențe

Luând în considerație faptul că sancțiunile prevăzute la alin. (1) lit. f) - i) se pot aplica și în cazul faptelor de violență fizică, psihologică și/sau verbală îndreptate împotriva personalului din învățământul general și profesional tehnic (ceea ce nu reprezintă bullying), considerăm că modificarea propusă în Codul Educației ar fi trebuit să se bazeze pe o analiză comprehensivă, bazată pe date, a amplitudinii fenomenelor vizate, a cauzelor care stau la baza unor asemenea comportamente nedorite ale copiilor, dar și să prezinte rezultatele tuturor eforturilor

întreprinse de stat pentru a le preveni, precum și cauzele ineficienței acestor măsuri, or sancțiunile reprezintă o măsură finală, aplicată în ultimă instanță, la epuizarea tuturor alternativelor disponibile.

În plus, argumentele enunțate în cadrul discuțiilor din Parlament, la adoptarea în prima lectură a proiectului de lege (argumente care de altfel nu au fost introduse în nota informativă) constituie o prezentare unilaterală și fragmentară a practicilor internaționale. State precum Finlanda și Suedia într-adevăr au prevăzute sancțiuni pentru comportamente nedorite ale elevilor, dar trebuie să subliniem că aceste state asigură în primul rând funcționarea sistemelor complexe de prevenire a fenomenului violenței și bullying-ului, care încurajează întreprinderea măsurilor ce contribuie la schimbări comportamentale și răspunsuri care să îi învețe pe elevi comportamente alternative. De asemenea, cadrele didactice au acces la instruire inițială și continuă în domeniul vizat. Mai mult decât atât, începând cu anul 2015, Finlanda discută despre ineficiența sistemului de pedepse ale elevilor, aceste forme de pedepse fiind tot mai mult nepopulare și nu își justifică legitimitatea.

2. Școlile au un rol important în protejarea copiilor de orice formă de violență. Protecția copiilor nu poate fi realizată prin pedeapsă.

Profesorii și personalul non-didactic al instituțiilor de învățământ au obligația de a oferi medii care să susțină demnitatea, dezvoltarea și protecția copiilor (Legea 140/2013, HG 270/2014, HG 143/2018).

Standardele internaționale privind drepturile omului recunosc, iar cercetările demonstrează că disciplina școlară este mai eficientă atunci când este folosită pentru a preda abilități comportamentale pozitive și pentru a crea medii pozitive care sprijină învățarea.

Aceste alternative nu se bazează pe putere și control și sunt mai degrabă restaurative decât punitive. Practicile restaurative și practicile de intervenție și sprijin pentru comportamente pozitive sunt aliniate la standardele privind drepturile omului și au drept scop să prevină conflictele și problemele de comportament prin predarea și consolidarea unui comportament social adecvat, prin crearea unui climat școlar pozitiv, prin oferirea unui sprijin timpuriu elevilor aflați în situații de risc și prin oferirea de intervenții individuale pentru elevii cu risc ridicat.

Constatări și recomandări similare sunt menționate și în *Manualul practic pentru prevenirea violenței în școală* (2019) dezvoltat în comun de UNICEF, Organizația Mondială a Sănătății și UNESCO

3. Exercițarea puterii coercitive de către profesor conduce doar la schimbări formale și temporare

Exercițarea puterii coercitive de către profesor oferă elevilor un model de agresivitate, conducând doar la schimbări formale și temporare și mai mult, deteriorează climatul educațional al clasei. Comportamentul punitiv al profesorului poate constitui un blocaj extern al învățării, având drept consecință indiferența față de conținutul lecției la ceilalți elevi sau coalizarea cu elevul în cauză (Simona-Adriana Butuc, 2018). Elevii care manifestă un comportament dificil sunt adesea elevii care au suferit traume în trecut și pentru care acest tip de intervenții nu numai că nu funcționează, dar le pot face rău și le înrăutățesc situația. Cercetătorii se referă la acest fenomen ca cercul vicios al stresului cronic și al disciplinei punitive (Ablon & Pollastri, 2018). Disciplina punitivă sporește stresul cronic, care încetinește și mai mult dezvoltarea abilităților menționate, ceea ce duce la agravarea comportamentului nedorit, care este apoi adesea contracarat prin ridicarea mizei cu o disciplină și mai punitivă.

4. Sistemele de sancțiuni și recompense ale elevilor contribuie la un șir de efecte secundare nedorite

Cercetările în domeniu sugerează că politicile și practicile comportamentale actuale, care utilizează sistemele de sancțiuni și recompense, nu abordează neapărat complexitatea nevoilor sociale și emoționale ale elevilor, în special ale celor vulnerabili, care au nevoie de ajutor și/sau care prezintă un risc ridicat de rezultate slabe, ci contribuie mai degrabă la un șir de efecte secundare nedorite.

După cum confirmă și declarația de politici a *Academiei Americane de Pediatrie* încă în anul 2003, suspendarea și exmatricularea exacerbează efectele secundare negative, cum ar fi deteriorarea academică, iar în cele mai grave cazuri, acestea provoacă alienarea elevilor, delincvență, criminalitate și abuz de substanțe (American Academy of Pediatrics, 2003. Out-of-School Suspension and Expulsion. Pediatrics, 112, 1206-1209).

Constatările multiplelor altor studii subliniază și faptul că suspendarea elevilor nu contribuie prea mult la reducerea viitoarelor comportamente neadecvate ale elevilor sancționați sau ale colegilor lor, și nici nu a avut ca rezultat îmbunătățirea rezultatelor academice ale colegilor sau a percepției unui climat școlar pozitiv. În plus, **cu cât sancțiunea a fost mai severă, cu atât mai mari au fost efectele negative asupra performanțelor academice, prezenței și comportamentului viitor al elevului** (An Empirical Examination of the Effects of Suspension

and Suspension Severity on Behavioral and Academic Outcomes, Christina LiCalsi, David Osher, Paul Bailey, 2021).

Propunerile de modificare ale Codului Educației vor avea un impact disproporționat asupra celor mai vulnerabile grupuri de copii, în special copiii din familii vulnerabile, copiii victime ale neglijării și abuzului în mediu familial, copiii cu dizabilități intelectuale, copiii cu cerințe educaționale și emoționale complexe și alte grupuri de copii.

5. Sancțiunile disciplinare în școli contravin standardelor internaționale privind drepturile copilului

În plus la argumentele de ordin științific și social menționate mai sus, stabilirea unui sistem de recompense și sancțiuni contravine flagrant principiilor drepturilor copilului enunțate de Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului (CDC), tratat internațional la care și Republica Moldova este parte și care constituie parte din cadrul juridic expres menționat de Codul Educației.

Articolul 2 al CDC stabilește dreptul copilului la nondiscriminare, or stabilirea de recompense și sancțiuni are ca și consecință adâncirea diferențelor între elevi/ grupuri de elevi, întărind comportamente și practici discriminatorii. Mai mult ca atât, aceasta afectează disproporționat copiii care deja prezintă riscuri sporite de vulnerabilitate, marginalizare și excludere socială.

În interesul superior al copilului (articolul 3 CDC) este să-i fie respectate drepturile prevăzute de CDC, inclusiv accesul la educație (articolul 28), calitatea educației (articolul 29), protecția de abuz și neglijare (articolul 19), reabilitarea psihologică și socială (articolul 39). Statele părți ale CDC și-au asumat obligația de a lua în considerare cu prioritate interesul superior al copilului în toate acțiunile și deciziile care îi privesc.

Articolul 6 stabilește principiul supraviețuirii și dezvoltării. Sancțiunile care prevăd suspendarea și excluderea copilului din clasă și școală contravin dezideratelor de dezvoltare de abilități psihosociale, oferire de modele pozitive de comportament, pot determina o izolarea accentuată, inclusiv creșterea riscului de suicid.

Nu în ultimul rând, articolul 12 stabilește dreptul copilului de a-și exprima liber opinia sa asupra oricărei chestiuni care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avându-se în vedere vârsta sa și gradul său de maturitate. Nota informativă la proiectul de lege nu arată dacă

și în ce mod a fost consultată opinia copiilor la elaborarea propunerilor de modificare a Codului Educației, or sistemul de recompense și sancțiuni îi afectează în mod direct.

În lumina tuturor argumentelor enunțate mai sus, considerăm că prevenirea conflictelor și problemelor de comportament prin instituirea unui sistem disciplinar arhaic în școli, bazat pe sancțiuni, contravine drepturilor copiilor, tendințelor actuale din învățământ din lume și valorilor europene la care își propune să se alinieze Republica Moldova. **Este timpul ca și disciplina școlară să fie adusă în secolul XXI**, prin instituirea practicilor restaurative și facilitarea unei mai bune cunoașteri a intervențiilor comportamentale pozitive pentru a oferi soluții mai durabile la problemele de comportament.

APEL LA ACȚIUNE

Solicităm Ministerului Educației și Cercetării să demonstreze o abordare strategică față de contracararea fenomenului violenței în școli, or proiectul de lege aprobat în prima lectură în Parlamentul R. Moldova, precum și discuțiile purtate în cadrul Dezbatărilor publice din 29.03.2024 privind Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (din domeniul educației), nr. 70 din 06.03.2024 și Ședința privind discutarea propunerilor societății civile organizată la MEC din 02.04.2024, denotă o înțelegere trunchiată a necesităților reale ale copiilor și a drepturilor acestora;

Solicităm Ministerului Educației și Cercetării să retragă această inițiativă legislativă și să prezinte societății un plan complex de abordare a fenomenului violenței în școli, care să cuprindă:

- analiza fenomenului, atât din perspectiva violenței dintre semeni (bullying), cât și față de cadrele didactice și personalul tehnic, dar și a fenomenului de abuz a copiilor din partea cadrelor didactice, cu date reprezentative pentru toată țara;
- analiza celor mai eficiente modele de disciplină școlară, care asigură respectarea intereselor superioare a copiilor și analiza perspectivelor de contextualizare în Republica Moldova;
- analiza costurilor, surselor de finanțare și a necesarului de resurse umane pentru a asigura eficiența metodelor propuse;

Propunem Ministerului Educației și Cercetării să piloteze sistemul disciplinar identificat ca cea mai bună practică în cadrul proiectului național de creare a rețelei de „școli-model”, lansat recent

în Republica Moldova. Programul pilotat va trebui să prioritizeze crearea unui climat pozitiv în școală prin oferirea consilierii cadrelor didactice și non didactice; asigurarea unui program de supervizare și intervizare a personalului; programe de îmbunătățire ale coeziunii întregii comunități școlare (elevi, părinți, angajați) și promovarea colaborării; angajarea și formarea psihologilor școlari sau contractarea acestor servicii de către școală pentru a asigura accesul la asistență psihologică a tuturor copiilor care au nevoie; implementarea practicilor restaurative în școală; elaborarea unui regulament cadru și aprobarea de către MEC, în care sunt descrise comportamentele pozitive și comportamentele indezirabile și prevăzute consecințe și mecanisme de sesizare accesibile elevilor și părinților. Procesul de pilotare ar trebui să se desfășoare pe o perioadă minimă de 3 ani pentru a permite colectarea evidențelor și formularea recomandărilor pentru scalare națională ulterioară.

În acest context, MEC:

- să studieze și să prezinte public rezultatele pilotării și eficiența modelului selectat;
- să elaboreze o foaie de parcurs etapizată și să vină cu propuneri bine argumentate de modificare a Codului Educației, bazate pe rezultatele cercetării care ar cuprinde întreg teritoriul țării;

Propunem, Ministerului Educației și Cercetării, în temeiul prevederilor Codului educației, să fie emis un ordin al Ministrului cu privire la aprobarea Statutului elevului care să aibă următorul conținut: Calitatea de elev, Drepturile elevilor, Recompensarea elevilor, Îndatoririle/obligațiile elevilor, Interdicții, sancționarea elevilor unde să fie explicit descrise cum pot fi sancționați elevii, pentru care faptă, să fie explicată ce prezintă fiecare sancțiune în parte și cum se aplică, cine are dreptul să aplice sancțiunile e rigoare(argumentat juridic), cum și în care circumstanțe poate fi anulată sancțiunea, cum poate fi contestată sancțiunea, pot fi incluse și alte prevederi.

Cerem, cu titlu primordial, Ministerului Educației și Cercetării să își onoreze obligația pozitivă de a asigura dreptul copiilor la participare și de a consulta opinia acestora, la nivel național, privind politicile educaționale, având în vedere dimensiunea specială pe care o capătă acest drept în domeniul educației.

Semnatare:

1. Centrul Național de Prevenție a Abuzului față de Copii (CNPAC)
2. Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului
3. Terre des Hommes Moldova

4. Centrul de Drept al Femeilor
5. Copil Comunitate Familie (CCF Moldova)
6. AO „Parteneriate pentru fiecare Copil”
7. Centrul Internațional „La Strada Moldova”
8. AO „Fiecare Contribuie pentru Schimbare”
9. Institutul pentru Inițiative Sociale și Familie
10. Asociația Keystone Human Services International
11. AO „Amici dei Bambini – Moldova”
12. Programului Educațional „Pas cu Pas” (PEPP)
13. Institutul pentru Politici și Reforme Europene
14. AO „Lumos”
15. AO „Institutum Virtutes Civilis”
16. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
17. Pestalozzi Children's Foundation
18. Asociația Obștească „DEMOS”
19. Amnesty International Moldova
20. Fundația Suedeză ERIKS Development Partner

Rețele de organizații:

21. Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF) (membrii APSCF sunt 62 de ONG-uri internaționale (filiale), naționale și locale de pe întreg teritoriul țării)
22. Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova (RNCLTM reprezintă o platformă constituită din 20 de Consilii Locale ale Tinerilor de nivel raional/municipal)
23. Coaliția Națională „Viața fără violență” (este un for al prestatorilor de servicii în domeniul violenței în familie, asociații obștești și instituții publice, constituită din 27 membri)

Lista de semnături rămâne deschisă.